

RICHARD WAGNER VO SVETLE ANTROPOZOFIE

RUDOLF STEINER

GA 92

Prednáška I

28. marca 1905, Berlín

Mýty sú príbehy obsahujúce veľké pravdy, ktoré veľkí zasvätení spájajú s mužmi. Trójska vojna je napríklad príbehom bitky vedenej medzi treťou a štvrtou podrasou piatej základnej rasy. Predstaviteľom prvého je Laocoon, kňaz starovekého kňazského kráľovstva, ktorý bol zároveň kráľom.¹ Predstaviteľom toho druhého je Odyseus, zosobnenie prefikčnosti a sily myslenia, ktoré sa vyvinulo v rámci štvrtej podrasy.

Zistili sme, že zasvätení vedú priebeh evolúcie aj na severe. Vo Walese sa stretávame s bratstvom zasvätených pohanského obdobia, kňazstvom a rytierstvom, ktoré vyvrcholilo kráľom Artušom a jeho okrúhlym stolom. Čelí im bratstvo Svätého grálu a jeho rytierov, ktorí pracujú v prospech šírenia kresťanstva. Umenie a rozvoj politiky sú spojené s veľkými zasvätenými patriacimi do týchto dvoch bratstiev, reprezentujúcich pohanskú a kresťanskú civilizáciu. Vplyv Svätého grálu sa postupne ku koncu trinásteho storočia začína zvyšovať. Toto je zvláštny obrat v civilizácii Európy: začínajú sa zakladať mestá. Starovekú vidiecku civilizáciu, založenú na vlastníctve pôdy, nahrádza mestská civilizácia, *buržoázna civilizácia*. To znamená radikálnu zmenu v celom živote a myslení mužov.

Nie je teda bezvýznamné, ak práve v čase súťaže meistar-spevákov na Wartburgu vystúpila do popredia legenda z Bavorska – *legenda o Lohengrinovi*. Aký význam mala táto legenda v stredoveku?

V súčasnosti už nemáme ani najmenšiu predstavu o tom, ako sa konštitovala stredoveká duša; bola obzvlášť vnímavá pre duchovné prúdy prúdiace pod povrchom vecí. Dnes zistíme, že legenda o Lohengrinovi osobitne zdôrazňuje katolícke stanovisko. Ale tento

prvok, ktorý nás dnes môže znepokojovať, by nás mal prinútiť zamyslieť sa nad tým, že v stredoveku mohla táto legenda pôsobiť na človeka len vtedy, ak bola oblečená v niečom, čo skutočne dokázalo vzbudiť ľudské duše. Tento odev musel byť dodávaný horlivým náboženským cítením tej doby, takže legenda obsahovala niečo z toho, čo žilo v ľudských srdciach. Aký význam mala legenda? Zasvätenie — zasvätenie žiaka, ktorý postúpi na stupeň Učiteľa. Takým učeníkom sa musí stať predovšetkým človek, ktorý nemá krajinu ani domov; to znamená, že si plní svoje povinnosti rovnako ako ostatní muži, ale musí sa snažiť pozeráť za svoje vlastné Ja a rozvíjať svoje vyššie Ego.

Aké sú vlastnosti učeníka?

1. Musí prekonať všetko, čo je osobné, a rozvíjať Boha v sebe.
2. Musí byť oslobodený od všetkých pochybností. Veci týkajúce sa duchovného sveta stoja pred jeho dušou ako pravdivé fakty. Musí byť tiež oslobodený od každej povery, pretože sám je schopný ovládať všetko, čo už nemôže prepadnúť ilúziám. Na ešte vyššom stupni mu bude doručený kľúč poznania. Vtedy vraj nadobudol silu reči a stáva sa poslom nadzmyslového sveta. Potom sa mu odhalia hlbiny duchovného sveta. Toto je druhá etapa.
3. Tretiu fázu dosiahne, keď povie „ja“ každej bytosti na svete, rovnako ako povie „ja“ sebe. V tomto štádiu sa povzniesol k schopnosti obsiahnuť vesmír. V mystike je žiak, ktorý dosiahol tretí stupeň, označený ako *Labuť*, je potom prostredníkom medzi Učiteľom a ľudskými bytosťami.

Labutí rytier sa nám preto javí ako vyslanec veľkého Bieleho bratstva. Lohengrin je teda poslom Svätého grálu. Do ľudskej civilizácie bol predurčený nový impulz, nový vplyv. Už viete, že v mystike sa ľudská duša alebo ľudské vedomie vždy objavuje ako žena. Aj v tejto legende o Lohengrinovi sa v stope ženy objavuje nová forma vedomia, civilizácia stredných vrstiev, pokrok dosiahnutý ľudskou dušou. Na novú civilizáciu, ktorá vznikla, sa hľadelo ako na nový a vyšší stupeň vedomia. Elsa Brabantská zosobňuje stredovekú dušu. Lohengrin, veľký zasvätenec, Labuť tretieho stupňa učeníctva, so sebou prináša novú civilizáciu inšpirovanú spoločnosťou Svätého Grálu. Nesmú mu klásť žiadne otázky,

Vplyv veľkých zasvätenecov vždy prináša povýšenie na nové stupne vedomia. Ako príklad ilustrujúci, ako títo zasvätení fungujú, vám pripomeniem Jacoba Böhmeho. Už viete, že Jacob Böhme hlásal veľké, hlboké pravdy. Odkiaľ získal svoju múdrosť? Rozpráva, že keď bol ešte učňom, jedného dňa sedel sám v dielni svojho pána. Vošiel cudzinec a požiadal o pár topánok. Jacob však počas neprítomnosti svojho pána nesmel predávať topánky. Cudzinec s ním prehovoril pár slov a potom odišiel. Po chvíli však zavolať z obchodu chlapca Böhmeho a povedal mu: „Jakub, teraz si ešte malý a skromný, ale jedného dňa z teba bude celkom iný človek a svet sa ti bude čudovať!“ Čo z toho vyplýva?

Je to zasvätenie, opis momentu zasvätenia. Chlapec si najskôr neuvedomuje, čo sa mu stalo, no dostal impulz.

Aj v legende o Lohengrinovi sa stretávame s takýmto momentom zasvätenia. Tieto legendy sú dôležitými náznakmi, ktorým môžu porozumieť len tí, ktorí majú vhl'ad do súvislostí vecí.

Legenda o Lohengrinovi (ako bolo vysvetlené, je spojená s legendou o meistar-spevákoch) má vyslovene katolícky charakter. Richard Wagner ho použil vo svojej básni Lohengrin. To odhaľuje vysoké vnútorné povolanie Richarda Wagnera.

Wagner použil vo svojom Prsteni Nibelungov ďalšiu starodávnu legendu-tému. Tieto staroveké germánske legendy vysvetľujú osud árijského kmeňa. Pôvod legiend *o prsteňoch* musíme hľadať v období, ktoré nasledovalo po veľkej atlantskej potope, keď preživší ľudia začali migrovať cez Európu a Áziu. Tieto legendy sú reminiscenciou na veľkého zasvätenca Wotana, boha Aesir. Wotan je zasvätenec atlantského obdobia a všetci ostatní árijskí bohovia sú len veľkí zasvätení.

Vo Wagnerovom spracovaní legendy o Siegfriedovi môžeme zreteľne rozlíšiť tri etapy.

Prvou etapou je opis modernej civilizácie. V očiach Richarda Wagnera sa moderní ľudia stali obyčajnými nádenníkmi civilizácie. Vidí veľký rozdiel medzi modernými ľuďmi a ľuďmi zo stredoveku. Moderné výdobytky sú čiastočne vyrábané strojmi, zatiaľ čo počas civilizácie v stredoveku bolo všetko ešte výrazom duše. Dom, dedina, mesto a všetko, čo obsahovalo, bolo plné významu a muži sa z toho radovali. Čo pre nás dnes znamenajú naše sklady, sklady a mestá? V stredoveku bol dom vyjadrením umeleckej

myšlienky; celý obraz ulice s trhom a kostolom uprostred bol vyjadrením duše.

Wagner cítil tento kontrast a to, čo chcel prostredníctvom svojho umenia dosiahnuť, bolo postaviť pred človeka niečo, čo by ho prinútilo pôsobiť ako úplný a dokonalý aspoň v jednej sfére. Vo svojom Siegfriedovi chcel zobrazit' dokonale harmonickú ľudskú bytosť na rozdiel od robotníkov v priemysle. Naši veľkí muži to vždy cítili: Goethe mal rovnaký pocit a tiež Hölderlin, ktorý povedal: „Na tomto svete sú robotníci, ale žiadni muži“ atď. Každý veľký človek túžil po skutočne veľkých ľudských bytostiach.

Zmena nemohla nastat' vo vonkajšej forme, pretože priebeh evolúcie sa nedá vrátiť späť. Mal teda vzniknúť chrám, v ktorom umenie v úplnej a dokonalej podobe malo pozdvihnúť ľudské bytosti nad bežnú úroveň života. Moderné obdobie civilizácie potrebovalo tento chrám práve preto, že moderný život je taký roztrhaný a roztrieštený. Toto bola prvá myšlienka vo Wagnerovej mysli v súvislosti s básňou Siegfried.

Ale pred Wagnerovou dušou vyvstala druhá myšlienka, keď zostupoval do ešte hlbších hlbín duše.

Na začiatku stredoveku sa do nemeckej poézie dostala starodávna legenda – legenda o Nibelungoch. Tento druh legendy obsahoval najhlbšie pocity ľudovej duše. Len ten, kto skutočne študuje ľudovú dušu, dokáže pochopiť, čo vtedy žilo v srdci nemeckého národa. Tieto legendy boli vyjadrením hlbokých vnútorných právd, veľkých právd; napríklad legendy o Karolovi Veľkom. Tieto príbehy spolu nesúviseli tak, ako súvisia dnes, nesúviseli s historickým Karolom Veľkým, pretože ľudia mali hlbší prehľad o historických súvislostiach. Franskí králi prevzali aspekt dávnych árijských predkov; Nibelungovia boli kňazi-králi, ktorí vládli nad svojimi kráľovstvami a zároveň poskytovali duchovné impulzy. Tieto legendy boli spomienkou na skvelé časy, ktoré sa minuli. V tomto svetle sa na korunováciu Karola Veľkého v Ríme pozeralo ako na niečo výnimočné. Nibelungovia boli zasvätení kňazi a králi počas vzdialenej minulosti árijskej podrasy a ich pamiatka sa tradovala v legendách nemeckých cisárov. Tieto legendy upúťali Wagnerovu pozornosť a zjavila sa mu postava, ktorá akoby predstavovala kontrast medzi novovekom hmotného vlastníctva a stredovekom, ktorý bol ešte spojený s antickou duchovnou kultúrou. Wagner sa zaoberal

tým *legenda z Barbarossy*. Aj v Barbarosse nájdeme veľkého zasvätenca. Hovorí sa nám o jeho cestách do Orientu; odtiaľ prináša od svätých zasvätenecov späť vyššiu múdrosť – poznanie, alebo svätý grál.

Podľa mýtu z 12. a 13. storočia je cisár očarený a prebýva vo vnútri hory; jeho havrany sú poslovia, ktorí ho informujú o tom, čo sa deje vo svete. Havrany sú prastarým symbolom mystérií; v perzskom mysterijnom jazyku symbolizujú najnižší stupeň zasvätenia. Preto sú poslami vyšších zasvätenecov. Čo mal tento zasvätenec (Barbarossa) priniesť? Richard Wagner chcel priblížiť, ako sa dávne obdobie nahrádza novým, so zmenenými majetkovými pomermi. To, čo kedysi existovalo, sa stiahlo ako Barbarossa. Vplyv zasvätenecov sa u Wagnera vykryštalizuje v Barbarosse.

Táto myšlienka sa objavuje u Nibelungov. Najprv z vonkajšieho hľadiska, ale teraz na hlbšom základe, sa stáva vyjadrením hlbokých pohľadov na stredovek, odhaľujúc úsvit novej civilizácie. Wagner ešte raz hľadá ešte hlbší popis tejto myšlienky. Vedený nekonečne hlbokým a intuitívnym chápaním germánskych ság, si napokon namiesto Barbarossy vyberie postavu Wotana. Tieto ságy opisujú prostredie atlantského obdobia a vzostup piatej koreňovej rasy zo štvrtej. To je zároveň rozvoj intelektu. Ľudský intelekt alebo sebauvedomenie medzi Atlant'anmi neexistovalo. Žili v akomsi jasnozrivom stave. Prvé stopy kombinujúceho intelektu nachádzame v piatej podrase Atlant'anov, prvotnej semitskej rase a tento intelekt sa ďalej rozvíjal v rámci piatej koreňovej rasy. Týmto spôsobom vzniká sebauvedomenie. Atlant'an si nepovedal „ja“ tak dôrazne ako ľudská bytosť patriaca k árijskej rase. Po páde Atlantídy bola táto staroveká civilizácia prenesená do novej; Európania sú prežívajúcou vetvou Atlantídy. Teraz vzniká kontrast medzi germánskou duchovnou civilizáciou a zasvätencami, ktorí pracujú okultným spôsobom a inšpirujú intelekt v jeho vonkajšej podobe. Po páde Atlantídy bola táto staroveká civilizácia prenesená do novej; Európania sú prežívajúcou vetvou Atlantídy. Teraz vzniká kontrast medzi germánskou duchovnou civilizáciou a zasvätencami, ktorí pracujú okultným spôsobom a inšpirujú intelekt v jeho vonkajšej podobe. Po páde Atlantídy bola táto staroveká civilizácia prenesená do novej; Európania sú prežívajúcou vetvou Atlantídy. Teraz vzniká kontrast medzi germánskou duchovnou civilizáciou a zasvätencami,

ktorí pracujú okultným spôsobom a inšpirujú intelekt v jeho vonkajšej podobe.

Trpaslíci z *Nifelheimu* sú nositeľmi vedomia Ega. Richard Wagner robí Wotana, starovekého atlantského zasvätenca, proti Alberichovi, nositeľovi egoizmu, ktorý patrí k trpasličej rase Nibelungov a je zasvätencom árijského obdobia. Keď sa objavia podobné nové impulzy, zrodí sa niečo úplne nové. Nositeľom intelektuálnej múdrosti je zlato. Zlato má hlboký význam v mystike, pretože zlato je svetlo a vychádzajúce svetlo sa stáva múdrosťou. Alberich vynáša zlato, múdrosť, ktorá sa zatvrdila, z vôd Rýna. Voda vždy symbolizuje element duše, astrálny element. Ego, zlato, múdrosť, vychádzajú z duše. Rýn je dušou novej koreňovej rasy, z ktorej vzniká porozumenie, vedomie ega.

Alberich sa zmocňuje zlata, získava ho od Dcéry Rýna, ženského prvku charakterizujúceho pôvodný stav vedomia.

Toto spojenie žilo v hlbokých hĺbkach Wagnerovej duše. Hlboko cítil, čo súviselo so vzostupom novej koreňovej rasy, vedomia ega, a hlboko to charakterizoval v prvých *Es dur Rhinegold*. Toto prúdi a hudobne sa prelína celým Wagnerovým *Rhinegoldom*. Wagnerovými námetmi boli básne pochádzajúce z antických mýtov. V týchto legendách žilo niečo, čo naplnené silou a životom dokáže preniknúť do duše duchovným rytmom. To, čo prežívame a čím sme my sami, to oživa a zaznieva cez nás v týchto dávnych ságach.